

Kölyökember a forradalomban

(Egy Nagy Imre Érdemrend-tulajdonos élettörténete)

II. rész

Börtön-gyűrődések, börtön-örömök

– *Egyszer becsukták Önt magánzárkába is. Nem egy vamzer közreműködésével?*

– Nem. Véletlen lebukás volt, rádiós ügy. Öten voltunk benne: Kardos Karcsi, mint a fő szervező és kivitelező, Csete Pisti repülős főhadnagy, Koroly Gyuri százados, Ponyi Józsi barátom és jómagam. Az persze igaz, hogy a köreinkben működtek a besúgók, és az örök tudomására jutott, hogy a rabok feltűnően jól értesültek a kinti eseményekről. A történethez tartozik, hogy Tökölről a Gyűjtőbe került egy Nusicza nevezetű elhárító tiszt, korábban csepeli munkásfiú, aki egyébként soha nem kötözködött, csendben elvult, persze biztosan írt egy csomó jelentést rólunk, de rendes srác volt. No, ő egyszer meglepte Koroly Gyurit, amint a szumán kabátja alatt, a fülére téve a hangszórót, hallgatja a kisértőt. Ez az egyik műhelyzárkában történt, ahol hárman dolgoztunk. Gyuriék igyekeztek elterelni Nusicza figyelmét, és gyorsan elkezdtek hangosan beszélni. Gyerekek, mondta az elhárító tiszt, mert ilyen közvetlenül beszélt velünk, tudom, hogy van itt egy rádió, és ha ideadják, megígérem, nem lesz semmi bántódásuk, elrendezem a dolgot. Mi? Rádió? Hol? – adta a hülyét Gyuri, miközben a hangszóró a szumán kabátja alatt rejtőzött... Hát jó, a tiszt elment... A rádió nem volt nagy, olyasmi lehetett, mint egy riportertermagnó, csak vaskosabb valamivel. Néhány kínos pillanatot megértem vele én is... Vagy két hónapig állandó hipis ment, a tapi. Felsorakoztattak bennünket a trepnin, találomra kiszóltattak valakit, és végigmotozták. Egy felsorakozásnál a lábam között szorongattam a rádiót, a szumán ruha eltakarta (kemény darócból, pokrócszerű anyagból készült rabruha, ilyeneket lehetett látni Jancsó Miklós *Szegénylegények* című filmjében, magyarázza közbevetett kérdésekre emlékező partnerem), de az adrenalin szintem az egekbe szökött. Itt a bukta, gondoltam. Kiszúrták az embereket, maga, maga, maga... Szerencsém volt; a tölem harmadik srácot léptették ki.

Másnap, vasárnap délután, fekszem az ágyon, akkor már megengedték a fekvést, fejem alatt a rádió, és közvetítettem a srácoknak az éppen folyó Vasas – MTK, vagy Vörös Lobogó, nem tudom már, hogy hívták akkor, meccset, úgy, ahogy azt Szepesitől hallom. Egyszer csak kivágódik a tática, a fegyőr benéz: Maga közvetíti a meccset? Igen, felelem, én. A szentségit! Úgy közvetít, mint Szepesi. Tudja, mondom, odakint riporternek készültem, és a fiúkat szórakoztatom az ilyen kitalált dolgokkal. Nagyon jól csinálja, ismerte el a smasszer, én meg megköszöntem neki a dicséretet, mire ő: No, szórakozzanak tovább, és becsukta az ablakot... Hétfőn vittük a rádiót a műhelybe. Éjszaka két óra körül felriadóztattak bennünket, gatyában ki a trepnire minden zárkából, felforgattak a zárkákban mindent, még a szalmazsákokban is a rádió után kutattak. A zárkák úgy néztek ki, mint ahol egy tornádó söpört végig.

1. rész: Palócföld, 2004. 7. sz.

Úgy buktunk meg, körülbelül félévi rádiózás után, hogy kiégett az a műhelyzárka, amelyikben éppen a rádió volt. A tekercselő műhelyben hagytuk, ahol Kardos Karcsi barátom volt a főnök, egyik beosztottja pedig, Iván, vamzer volt, tudtuk róla. A harmadik társuk véletlenül bekapcsolva hagyta a rezsót. Lakkot melegített fel rajta. A lakk elpárolgott, olyan tűz keletkezett, hogy a kinti tűzoltókat kellett behívni. Kiégett a zárka teljesen. Ezután elkezdtek vizsgálni, kotorásztak mindenfelé, keresték a tűz okát, és megtalálták a rádió maradványait. Nusicza gyanúja beigazolódott. Engem vittek el, Kardos Karcsit meg még valakit, de már nem emlékszem rá. Öt hétig voltam magánzárkán. Közben többször kihallgattak, de nem tudták rám bizonyítani a rádiót... Különben öten állítottuk össze, jórészt kívülről becsempészett alkatrészekből... A magánzárkán a harmadik héten már azt hittem, bezsongok. Nem tudtam beszélni senkivel. Még az őr sem szólt hozzám, amikor a kaját beadta. Borbély se jöhetett be. Egy félszárnyú légy volt hetekig a játszótársam. A végén Juhász Tibi rendőr őrmester vitt vissza az üzembe, gondolom azért, mert másnap édesanyám jött hozzám látogatóba. Különlátogatás volt, a rendes, a soros látogatás ugyanis a magánzárka miatt elmaradt. Hárman vagy négyen lehettünk a beszélőn. Édesanyám elment előttem. Úgy szóltam rá: hát nem ismer meg?! Bizony nem, olyan szőrös voltam, és sovány... Az említett Juhász Tibivel marha jó viszonyban voltunk, magunk között tegeződtünk is.

Akkoriban ránk nem fegyőrök, hanem rendőrök vigyáztak. A motorüzem vezetője, Maros százados is rendőr volt. Egykoron Rajk László hivatalos gépkocsiveetője, amiért három évre ítélték. Leülte, majd rehabilitálták, és újra rendőr lehetett, végül a motorüzem parancsnoka. Olyan tekintélye volt, azt megtehetette, hogy nem engedett be fegyőrt az általa vezetett üzembe. Nagyon is jól ismerte ugyanis a börtönviszonyokat, az embereket, és tudta, alkalmasint a fegyőrökre is oda kell figyelni. Amit itt példaként elmondok, a váci gombüzemben esett meg. Csodálatosan szép, gyöngyház- és egyéb értékes gombokat készítettek a rabok, tetszett a fegyőröknek is. El-elkéregettek belőle, s milyen a rab, odaadta. A fegyőrök saját értékesítési hálózatot építettek ki, végül azért csak megbuktak vele. Egy részüket lesittelték, másokat lefokoztak.

Pontosan nem tudom, 1960-ban vagy '61-ben történhetett, amit most mondani akarok. Már enyhültek a börtönviszonyok. Annyiban például, hogy nem vették el a beszélőket, ha büntetés alatt állt az ember, tehát az évi két beszélő és az évi két levél mindenkit megilletett. Ennyi volt az enyhítés. Próbáltak persze azért keményebbek lenni, de a börtön-társaság ugyancsak keményen ellenállt. Majdhogynem lázadás tört ki a végén. Az egyik társunk, Ádám véletlenül megbotlott és elesett a lépcsőházban, eltört két bordája, csontja is repedt. Ezt a bajt ma is úgy gyógyítják, hogy leszalagozzák az ember mellét, hogy ne mozogjon. Ádinak mozgott, fájdalmai voltak. Volt egy nagyon komisz nővér, egy fegyőrnő, BM-alkalmazott, aki nem akart adni neki fájdalomcsillapító gyógyszert. Négyen tartózkodtunk a zárkában, kivertük a palávert... Szóval akkor már nem nagyon mertek... Nem mondom, egyikét-másikat közülünk el-elkapták, de különösebben nem mertek bántani bennünket. Viszont előtte, vagy három évig, szörnyen durvák voltak. Nem kívánom senkinek azt a bánásmódot. Nem is a pofon, az ütés, az ellökés, a gáncsolás fáj az embernek, hanem az, hogy nem veszik emberszámba. Egyszerűen nem volt emberi méltóságunk. Egy macskát többre becsültek... Számunk volt, míg élek nem felejttem el. Mint Auschwitzban a németek haláltáborában. Ha szólítottak, azt kellett mondanom: 976.968-as számú elítélt jelentkezem.

– „Számember” volt tehát a politikai elitét... A börtönben milyen üzemekben dolgozott?

– Az autóvillamossági üzemben meg a filatéliában De volt ott gombüzem meg játékuzem is, vagy a KÖMI-asztalos üzem, ahol a rádió- és tévékávákat gyártották. Egy része a Gyűjtőben volt, más része Vácon. A motor- és az autóvillamossági üzem teljesen zárt, elszeparált terület volt, a halálra ítélték zárkája felett, a Kisfogház emeletén. Alattunk pokróccal takarták le a járó utat, nem láthattuk az ott lévő halálra ítélteteket. A motorüzemben úgy éreztük magunkat, mintha gyárban lennénk. Ott szabadon voltunk, kipróbálhattuk a motorokat. Maros százados, az üzemvezetőnk, mint említettem, tudta, mit jelent börtönben ülni, és amikor a motorüzem beindult, azt mondta, ő emberként bánik velünk, de az innen kikerülő munkára panaszt ne találjanak a Belügyminisztérium ellenőrei, mert akkor szankciókat fog bevezetni. Társaságunk megértette. Egy szakember azt szereti, ha jót ad ki a kezéből, és ezzel mi is így voltunk. Én az autóvillamossági üzem önindítós részlegénél voltam csoportvezető. Mintha a Jóisten megsúgta volna... Kértünk egy igazoló betűt, hogy tudjuk, a mi kezünk közül került ki a munka. Mind a három műhelyünk kapott egy J betűt. Mindig megmondtam a társaimnak, gyerekek, hova rejtsetek el azt a J betűt. Egységesen olyan helyre ütöttük, ahol összecsavározás után nem lehetett látni. Gyönyörűen kifestett, szépen dekorált, nagyon jó önindítókat gyártottunk. Varga Lajos barátom volt a márkapados, most megyei Pofoszelnök ő is, Zalában, ő próbálta ki a dinamókat, önindítókat, reléket. Egyszer bejött az irodára egy vöröses őrnagy, hívottak fel, a csoportvezetőt. Az őrnagy ordított, mint a vadbarom, majd megnézhetjük magunkat, miféle selejteket készítünk mi. Tehetetlenül hallgattam. Végül mondtam Marosnak: Százados úr! Mondja meg az őrnagy úrnak, hogy nekünk van egy betűjelünk, ha benne van a selejteken, akkor valóban mi gyártottuk. A civil átvevőnk Galántainak hívták, nagyon be volt ijedve, hogy rossz minőségben vette át tőlünk az árut. Ezután a vadbarom őrnagyot elvittük a műhelybe, ahol megmutattam neki, hova tesszük a jelünket. Két nap múlva jött vissza. Nem kért bocsánatot, csak azt mondta: nagy szerencsénk van... Tudniillik a Fogarasi úton működött egy civil üzem, ahol piff-puff, összecsapták a munkát, a selejtekre pedig azt mondták, hogy a rabok csinálták. Szétszedtek minden selejtet, és kiderült, hogy egyikben sem volt benne a jelünk. Az eset után Maros százados adott a társaságnak egy nagy karton cigarettát, tizenegy darab kétkilós fehér kenyeret meg egy kanna tejet. Vigye fel, és ossza szét az embereknek, mondta.

– *Ajándék a börtönben, különleges eset. Előfordult máskor is?*

– Volt egy gépkocsivezető, rabomillal járt; szerette a kocsiját, azt akarta, hogy minél precízebben nézzen ki; odajött egyszer hozzám, csináljunk neki egy önindítót. Miért ne? Hozott érte az aktatáskájában egy oldal szalonnát meg egy kilo kenyeret. Mikor jutottunk volna mi szalonnához?... Aztán Nusicza, az elhárító tiszt adott nekem egyszer egy felejthetetlen ajándékot, meg Ponyi Jóskának. A történetet onnan kell kezdenem, hogy az apám tényleg nagyon ügyes kezű ember volt, tudott kisvasutat csinálni, és minden hozzávalót. Emlékeztem apám Árpád sínautójára, ilyeneket használt a MÁV a második világháború előtt, nagyban. Ezt lerajzoltam Csete Pisti repülő barátomnak, aki az ablaktörlőknél meg a kilométerórásoknál dolgozott. Tetszett Pistinek, és elkészítettük a modellt. Marha jól nézett ki. Akkoriban Magyarországon ilyen kisvonatot nem lehetett kapni. Valamikor karácsony előtt Nusicza megneszelte, hogy mivel foglalkozunk, és rákérdezett, miben törik a fejüket már

megint. Megmutattuk neki. Jaj, de jó! Van egy fiam, csináljanak már nekem is egyet. Jó, majd meglátjuk. Csete Pisti benne volt, hátha leesik érte valami, Ponyi Jóska barátom is benne volt. Anyag akadt, még sánt is csináltunk hozzá. Ezen a munkahelyen lehetett maszekolni. Szuperul nézett ki az Árpád sínautó. A festők gyönyörűen lefestették, ledukkózták, 12 voltal működött, ennyi hajtotta az ablaktörlőt is. Később aztán jött a Nusicza, el volt ájulva: Nekem csinálták? Hát nem mondták, hogy megteszik. Nem mondtuk, az igaz, de kész van, hadnagy úr. Ez volt a rangja, mert lefokozták. Tökölön ugyanis, ahol elhárító főhadnagy volt, megbuktatták a csajok, és idekerült hozzánk. Nagyon köszönte az ajándékot... Majd jött az Ifi főhadnagy úr: Juhász, az Isten áldja meg magukat, csináljanak már nekem is egyet, nekem is van fiam. Megcsináltuk. De többet nem... Egyszer, jóval később, nyolc óra körül szól a fegyőr, Ponyi Jóska és én menjünk fel az elhárító tiszthez. Fölvisz, a folyosón, ott áll Nusicza. Maga ebbe az irodába menjen be, Ponyi Jóska meg amabba. Bemegyek, ott van anyám. Műszak végéig ott lehettünk. Anyám akkora csomagot hozott, tele finomsággal, mint egy ház. Jóska is beszélhetett az anyjával. A csomagot megosztottuk a zárkatársainkkal, a barátainkkal... Ott így éltünk, ott ez természetes volt. Mert oda finomságok egyébként nem nagyon jöhettek be. Voltak karácsonyok, hogy fenyőágot küldtek a csomagban, csokoládét, de elvették mind, mert élvezeti cikknek minősítették, és az nekünk nem járt.

- *Furcsa a börtönvilág. Úgy vélem, ott élesebben, egyértelműbben rajzolódnak ki az ember eredendő jellemvonásai.*

- Példaként elmondok egy esetet. Házimunkás koromban, a Gyűjtőben történt. Szeplői: Zádori főtörzsőrmester, aki a recski kényszermunkatáborból, annak felszámolása után került a BM-hez fegyőrnek, és két köztörvényes bűnöző, egy hatalmas termetű, vörös cigányember és egy feleakkora dunaújvárosi sikkasztó. Akkor még vegyesen voltunk az emeleten, úgy elhelyezve, hogy az emelet egyik oldalán voltak a politikaiak, a másikon a köztörvényesek. A cigányember állítólag gyilkosságba keveredett, zárkatársa volt a megbukott sikkasztó, egy Skoda nevű. Ez a cigányember, kihasználva testi erejét, rendszeresen terrorizálta Skodát, aki az egyik alkalommal olyannyira bejedit, hogy ütötte-vágta az ajtót. A zajra feljött Zádori, kinyitotta az ajtót, mi van. Meg akar ölni, sivalkodott Skoda. Jól van, intézkedünk. Odajött hozzám: no, házi, mennyi vödör van? Volt 5-6 vödör meg nyolc vizeskannám. Tele vízzel mindet, parancsolta. Skodával összeszedette a holmiját, és elvitte egy másik zárkába. A rengeteg vizet beöntötte a helyiségbe a küszöbszintig, s adott a cigánynak egy darab felmosórongyot, majd az órájára nézett: tíz perc múlva jövök, ha nincs feltörülve, megnézheted magad. Tíz perc múlva ment is vissza. A víz fel volt szedve, de a cigányról szakadt a veríték. No látod, ott van még egy kis por a sarokban, és a megmaradt 3-4 vödör vizet is beöntötte a zárkába. Öt perc múlva visszajövök... Szóval ilyen emberek voltak ezek a recskiek. El lehet képzelni, mit műveltek az emberekkel akkor, amikor szabadjára voltak engedve. Mindenkinek a fantáziájára bízom. Vagy inkább javaslom, keressék fel a recski tábor, ahol most nemzeti emlékpark működik.

- *Korábban említette a halálos-zárkákat; ezek az úgynevezett Kisfogház területén voltak. Itt a kutatások jelenlegi állása szerint mintegy 250–260 forradalmárt és szabadságharcost végeztek ki. Évekig az udvaron, szabad ég alatt, a fal mentén. De Nagy Imréné kivégzését állítólag valaki lefénnyképezte a szomszédos épület egyik emeleti szobájából, és hogy ez ne ismétlődhessék meg, gyorsan kialakítottak egy fedett kivégzőhelyet. Többen mesélték, hogy hallották a kivégzésre elővezetettek utolsó üzeneteit, kiáltásait...*

- Én ilyet nem hallottam, de a velem lévő társaim sem. Nem is hallhattunk, mert annyira el voltunk szeparálva. Arról tudtuk meg, akasztás volt, hogy olyankor mindig csak reggel nyolc óra után mehettünk le a munkahelyekre. Sajnos elég sokszor előfordult ez... Ismertem viszont két hóhérsegédet: Karácsonyi Sándort és Fülöp Istvánt. *(Ők voltak Mansfeld Péter 1959. március 21-i kivégzésén, amikor a jegyzőkönyv tanúsága szerint a 18 éves fiatalember 13 perces haláltusát vívott, Csúcs Mátyás ítéletvégrehajtó segédei. – S. L.)* Ezek több munkahelyen tűntek fel, mert dobálták őket ide, oda. Karácsonyi egy időben munkavezetőként is dolgozott, és ha a munkát rendben találta, nem zörgött, olyan ember volt. Fülöp ősz hajú, szikár, magas ember, görbe hátú, kicsit púpos, őt keményebb fából faragták. Hogy mi van velük, nem tudom. Karácsonyi 2002-ben még élt, üzletet akart kötni a Pofossal. Állítólag naplót vezetett a halálra ítéletekről, míg várták az akasztást, leírta hogyan viselkednek, mit mondanak. Kétmillió forintért kínálta megvételre a Fónay Jenő elleni „terhelő” bizonyítékokat. Nevetséges és felháborító. Ki tudja, miket írhatott össze az elmúlt években. Iszákos, tiszta alkoholista lett.

- *Vagyis véletlenül sem Maros rendőr százados-szerű figura...*

- Ő nem, de voltak azért hozzá hasonlítható fegyőrök. Mondjuk a Georg... valami ilyen nevű, hívjuk inkább Gyurinak, őrnagy, korábban görög partizán volt. *(A görög partizánok és családtagjaik 1949 őszétől érkeztek Magyarországra, miután az Egyesült Államok által támogatott királypártiak kerekedtek felül a kommunisták ellen vívott fegyveres polgárháborúban. – S. L.)* Mindenkit tegezett, mert nem tudott különbséget tenni a maga, az ön meg a te között, és mi is tegeztük őt. A börtön moziban Fellini csodálatos filmjét, az Országútont vetítették. Még élek, nem felejttem el ezt a filmet. Anthony Quinn és Fellini felesége, Masina játszotta a főszerepet. Bennünket kiszúrásból nem vittek el a fegyőrök, mert ránk, autóvillamosságokra nagyon haragudtak, mivel nem jöhettek be a műhelyünkbe. Másnap reggel megyünk le, marha rossz kedvünk volt, morózus volt az egész társaság. Mi bajotok van; miért lógatjátok az orrotokat? – kérdezi Gyuri. Minket nem vittek le a moziba, feleltük. Micsoda? – nem akart hinni a fülének. No, majd intézkedem. Lement Maros századoshoz, és nem telt bele egy óra, lecsengették a műszakot. Mi történt, kíváncsiskodik mindenki. Megyünk moziba – mondja a görög őrnagy, és nekünk külön levetítették a filmet.

- *A már említetteken kívül akadt más különös alakja is a felügyelő csapatnak?*

- Mindenképpen ilyen volt Haraszti Tibor, a harmadik emeleten, ahol az udvarosokat helyezték el, a tiszti zárkában, egy sarok helyiségben. Persze valójában az nem is zárka volt, csak annak rendezték be. Az udvarosok tizenvalahányan voltak, valami miatt elítélt korábbi katona- és rendőrtisztek, akiknek az udvart kellett rendben tartaniuk, innen származik az elnevezésük. Ennek a társaságnak volt a vezetője a Haraszti, de – mondom – külön zárkája volt. További érdekessége a dolognak, hogy ebbe a zárkába egyedül csak én mehettem be: a házimunkás. Nekem kellett rendben tartani. Oda még a fegyőr sem léphetett be, miközben, ugye, a Haraszti elítélt volt. Azt beszéltek a köreinkben, hogy a felesége a Honvédelmi Minisztérium egyik főosztályvezetője. Esténként hallottam, rendszerint úgy kilenc óra tájban, hogy nyílik a zárka ajtaja, és Tibi elment. Hogy mikor jött vissza, a fene se tudja, hogy hol töltötte az éjszakát, kint-e, esetleg otthon, nem tudom, a lényeg, hogy korán reggel már mindig bent volt. A zárkájában a napi sajtótól kezdve a legfinomabb sajtig, csokoládéig, konzervig, minden megvolt. Azt mondta nekem: Ide figyelj, gyerek!... Jóval idősebb volt, mint én... Ami erre a papírra van téve, azt

elveheted, az a tied, de az újságokhoz nem nyúlhatsz; meg ne tudjam, hogy hozzányúlsz, mert a nyakadat töröm. Idősebb társaimnak elmeséltem, hogy mi van ott. A fiúk biztattak, pontosan figyelj meg mindent, hogy van letéve, nincs-e valamerre zsinór vagy valamilyen cérnaszál, lehallgató olvasd el az újságot, aztán ugyanúgy tedd vissza. Szerencsére nem buktunk meg, a hírek meg csak jöttek.

Egyszer aztán minket, kilencünket elvittek Vácra. Előtte kilenc hétig elkülönítőben tartottak. A csillag egyik zárkájában zsúfoltak össze, egy csajkával és egy kanállal, aztán jó napot. Ott asztal, szék, ágy nem volt, csak szalmazsák, egy kübli meg egy kanna víz. Ültünk a falak mellett, és azzal szórakoztunk, hogy fogdostuk a poloskákat. Az egyik nap én tartottam a világcsúcsot: 159 poloskát nyomtam el a falon. Amikor elvittek bennünket, a fal úgy nézett ki, mintha telefröccsentették volna vérrel... A legnagyobb megdöbbenés akkor ért, amikor Vácra szálltam a rabomilról, és ott látom magam előtt Haraszi Tibi rendőr egyenruhában. Rám mosolygott, kacsintott a szemével, én meg csak néztem, és azt sem tudtam, hogy került ez ide. Azóta se láttam őt. Titokzatos ember. Hogy ki lehetett? Magyar kém, akit pihentettek? Vagy elhárító, akit ráépítettek az udvaros tiszti különítményre? A mai napig nem tudok biztosat mondani.

– *Vácott milyen börtönviszonyok uralkodtak?*

– Ott csak politikai foglyokat tartottak, és normálisabb körülmények között éltünk, mint a Gyűjtőben. Ha dolgoztunk, délután pingpongozhattunk. Ott is le volt ugyan zárva egy-egy börtönszakasz, de időnként össze tudtunk jönni beszélgetni. A kaja is jobb volt... A Gyűjtőben nem mosták meg a salátát, ahogy leszedték, sárosan, úgy adták. Nekem szörnyű volt az első időkben, mert nagyon finnyás gyerek voltam. Bevallom, előfordult, hogy sírtam éhségemben, mert nem bírtam megenni az ételt, olyan pocsek volt, no meg a tányér, vagy csajka, ahogy kinézett, amiben adták. A mai napig nagyon szeretem a rizsát, de ott nem bírtam megenni, mert ropogott a fogam alatt. Tele volt egérszartól kezdve mindennel... Vácra a kosztelátás legalább két-három osztállyal magasabb szinten állt. Persze ott sem volt mindig így. Ehhez kellett egy éhségstrájk is. Már harmadik napja zöldborsót etettek velünk. Akkor Kádas Géza meg a többi hozzá hasonló, jobb sorsra érdemes rabtársunk azt mondta: gyerekek, nem eszünk. Jó, nem eszünk. És akkor mindenki visszautasította a kaját. Nagy balhé lett. A fegyőrök meg a körletparancsnok szaladgáltak, mint pók a falon. De mi nem vettük el az ételt. Erre jött a börtönparancsnok, ígéretet tett, megváltoznak a dolgok, csak még most együnk. Nem ettünk, majd meglátjuk holnap, mit adnak. Másnap aztán már valamivel javult a koszt... Itt meg kell említenem a karácsonyi ünnepeket: életemben akkor ettem először lócsabait. Persze akkor ezt még nem tudtam, de egyébként is megettem volna, mert akkor már kinőttem a finnyáskodásból. Meg nagyon is finom volt...

Vácra visszatérve már jobb viszonyok uralkodtak a Gyűjtőben is. Nem hiába múlt az idő. Már csak négyen voltunk egy zárkában, mindenkinek volt ágya, kiséke, lett kisasztal, és a kübli helyett angol WC.

– *Az elfoglaltsága, a sorsa hogyan alakult Vácra?*

– Előfordult, hogy uszályokat raktunk ki, szemet és egyéb anyagokat. A buli munkán egy órát talicskázunk, egy órát pihentünk. A váci jelenlét számomra szerencsésen alakult, mert hamar a konyhán dolgozhattam. Így az ember szabadabban mozoghatott, hozzájuthatott a kajához, a szumán ruhája alatt csempészhettek a társainak is. A kaját egyébként mindig tisztességesen elosztottuk egymás között. Fekete Laci barátom, hadműveleti tiszt, akivel a Gyűjtőben együtt voltunk, már raktárvezető volt,

megtudta, hogy Vácon vagyok, és le tudott vitetni a konyhai előkészítőbe; voltak olyan kapcsolatai. Amikor pedig megalakult a bélyegüzem, átkerültem a filatéliához. Bélyegeket raktunk bélyegalbumokba, berakókönyvekbe, tasakokba. Volt, amelyik kimondottan csak Nyugatra ment. Sok bélyeg először nálunk jelent meg Magyarországon. Csodálatos bélyegsorokat láttam. Híresek voltak a San Marinó-i és a Karib-tengeri országok bélyegei. Ettől a munkától annyira kifinomodott az ujjunk, hogy megéreztek, ha két bélyeg összeragadt. A szortírozóból később hatunkat kiemeltek, és bélyegtükör-tervezést bízta ránk. A kinti Filatéliától járt be egy férfi, elmondta, hogy mit szeretne, melyik bélyegnek hogyan, mennyire kell látszania, milyen legyen a bélyeg formája, mintázata az albumokban. Érdekes munka volt. Négyünket azzal biztatott, hogy bélyegtükör-tervezők leszünk.

Itt jöttünk rá, hogy a bélyeggel milyen csalásokat tudnak elkövetni. Volt egy spanyol bélyegsorozat, rettenetesen örültünk neki, hogy a spanyolok nem felejtettek el bennünket. Az egyik bélyegen egy kislányt és egy kislányt ábrázoltak szovjet szuronyok alatt, a magyar szabadságharc emlékére adták ki Spanyolországban. Ebből bizony loptunk, és becsempésztük a hazai eladásra készített tükrökbe meg műanyag tasakokba, a többi bélyeg mögé, hogy lelkesüljenek a kintiek is. A gyerekeknek készülő tasakok egy részébe becsempésztünk egy nagyon szép svájci sportbélyeg-sorozatot, egy másikba az angol királynőről készített sorozatot, egy harmadikba San Marinó-i bélyegeket. Érték volt ez, biztosan nagyon örültek a kisgyerekek. Én is hoztam haza a szabadulásomkor bélyeget, sportbélyegeket. Felvágtuk a könyv fedelét, beraktuk a bélyegeket, majd a fedelet újra összeragasztottuk. Senki nem tudta, mikor jön haza, de hát volt könyvem, majd jó lesz az a bélyeg valamire. Így gondolkodtunk. Itthon aztán elajándékoztam.

Egy év és három hónapot töltöttem Vácon. Amikor a Gyűjtőben létrejött az autóvillamossági és a motorüzem, összeszedték az összes villany- és motorszerelőt, hegesztőt meg a komolyabb szakembereket. A közelebbi társaim közül egyedül Mede Lajos barátom maradt Vácon, külön engedéllyel. Csodálatos szakember volt, ő tudott alumíniumot hegeszteni, így ő a gombüzemnél nélkülözhetetlen volt.

– *Hogyan történt a szabadulása?*

– Az asztalosműhelyben dolgoztam, mint villanyszerelő. Érezni lehetett, hogy valami van a levegőben. A civil munkavezetőnk ugyanis, egy BM-alkalmazott titokzatos arccal kezdett járkálni közöttünk, gyakran mosolygott, megváltozott a viszonya hozzánk... Amikor megtudtam, hogy szabadulok, gyorsan összeírtam minden vagyonomat a zárkatársaknak, cigarettát, kaját, mindent otthagytam, és kértem, osszák el egymás között... Kihozták a ruhám, öt évig volt naftalinban... Amikor felszálltunk a villamosra, elhúzódtak tőlünk az emberek, a villamos egyszerűen kiürült. Bűdösek voltunk, mint a dög. Persze tudták, honnan jövünk... de nem azért húzódtak el, a szagot nem bírták elviselni... Beértünk a Keletibe. Ott is úgy néztek ránk az emberek, mintha a világúrból jöttünk volna: soványak voltunk, sápadtak, görbén mentünk, a ruhánk olyan ódivatú... no meg az a naftalinszag... Mede Lajos ugyanazon a napon szabadult Vácról, a Keletiben találkoztunk össze.

A visszanyert szabadság mámore (?)

– Szabaduló levelében az áll, hogy száz forinttal bocsátották útra, valamelyest tehát gondoskodtak magáról, magukról.

– Hát igen... Kezdetben sokáig nem fizettek semmit, később pedig mindent levontak a bérünkből. Meg kellett fizetnünk a villanyt, a mosatást, a kaját, az őrsünket. A váci filatéliában 300 forint körül kerestünk, de ott is elvették a pénzt, maradt havonta 80 forintunk spajzolásra, cigarettára, fogkrémre, vécépapírra és ilyesmikre... De amit mi kaptunk, az nem volt pénz, az csak papíron létezett, ők számolgatták el maguknak a különböző tételeket, ahogy akarták, a BM, kész röhej.... A motorüzem megszüntetésével a KÖMI-asztalosműhelybe kerültem tmk-szerelőnek. Itt is ugyanúgy csináltuk a rádió- és televízió-kávákat, amibe a Duna, a Kékes meg a mit tudom én milyen készülékeket építették be, mint a kintiek. De a mi bérünk mindig a minimális volt...

– A szocializmus korának gyakorlata volt, hogy a börtönből szabadultaknak jelentkezniük kellett, általában 48 órán belül, az otthoni rendőri szerveknél. Ez a kötelezettség szerepel az Ön szabaduló levelében is.

– Szigorú rend szerint mentek akkor a dolgok. Munkára azon a munkahelyen kellett jelentkezni, ahonnan az embert elvitték. A rendőrségen pedig kaptam két elhárító tisztet, Boros Sándort és Pajer századost, s meghatározott időközönként náluk kellett jelentkeznem. Az utasításaik szerint kellett eljárnom. Ha ők úgy találták ki, hogy este nyolckor itt meg itt legyek, akkor nekem ott kellett lennem. Nem mondhattam el senkinek, hova megyek, miért megyek, kivel találkozom, még a feleségemnek se. Ők aztán megkérdezték, hogy vagyok, mi újság, nincs semmi, no akkor jó, hazamehet. Szórakoztak velünk... 1968-ban, amikor a Varsói Szerződés tagállamai úgymond testvéri segítségképpen tankokkal bevonultak Csehszlovákiába, történt egy érdekes eset. Hivatott a Boros. Állandóan ő írta a jelentéseket rólam. Elkezdett kérdezősködni, mit szólok a csehszlovákiai eseményekhez. Mihez? Milyen események vannak? Hát az ellenforradalom! Milyen ellenforradalom? Eljátszottam neki a hülyét. Akkor elmesélte, az internacionalizmus jegyében bevonultunk Csehszlovákiába, hogy megvédjük a szocializmus ottani vívmányait. Én szándékosan nem hallottam semmiről semmit, és eléggé elhatárolódtam tőlük. Hallottuk ugyanis, hogy egyes szabadult társainkat megkörnyékezték, be akarták szervezni besúgónak. Úgy okoskodtak, hogy az emberek velünk őszinték, előttünk kitérülnek, politikailag is, és mi majd arról szépen beszámolunk nekik. De hát, ha a börtönben nem tudtak belőlünk besúgót faragni, akkor hogy lehetett volna itthon! Persze azt elérték, hogy egymással is csak futtában találkozhattunk. Kerek perccel megmondták, nem járhatunk össze. Mert ők állandóan szervezkedést feltételeztek, hogy mi meg akarjuk dönteni a szocializmust. És bizony ez még a 70-es években is ment.

– Mivel bizonyítja?

– Azzal, ami a József Attila Megyei Művelődési Központban történt velem. Egy országos munkásörgyűlésnek adott helyet az intézmény. Tíz órakor hívatott az igazgató, Venesz Ernő, és azonnali hatállyal kirúgott, merthogy én fel akarom robbantani az épületet. Déli 11 órakor már a kezembe is nyomták a munkakönyvet.

– Miért nem volt óvatosabb a munkatársaival?

– A munkatársaimnak ehhez semmi közük nem volt. Mint mindig, most is a rendőrök produkálták magukat. Ha elolvassa a korabeli, szigorúan bizalmas rendőrségi

jelentéseket, hihetetlen dolgokat tud meg, akár önmagáról is az ember, olyan marhaságokat írtak össze. A jogkört leadták a megyéknek, feljebb pedig nem néztek utána a jelentéseknek, nem ellenőrizték. Azt írtak rólunk, amit akartak, ki voltunk szolgáltatva a kényüknek-kedvüknek. Olyanokat megcsináltak, és ez is a 70-es évek elején történt, hogy nem hagytak levizsgázni autóvezetésből. Pedig már megvolt a KRESZ-vizsgám, már vagy 6–7 órát vezettem is. Behívtak az autóiskola irodájába, és visszaadták a pénzt, mit képzelek én, nekem nem szabad levizsgáznom. Miért nem? Nem indokolták.

Ekkoriban támadt egy ötletünk Kirner Rezsővel, a kiváló „Sese”-atlétával. Tarjánba hozták az országos sí vidékbajnokságot, és arra gondoltunk, ez jó alkalom lenne arra, hogy az 1944. január 13-án szerencsétlenül járt acélgyári levante sí csapatról megemlékezzünk egy versenyszám keretében. Serleget akartunk az emlékükre. Besúgták a rendőrségnek, majdnem megütöttük a bokánkat. Én akkor még ref alatt álltam. Mit gondolunk mi, mondták, fasiszta emlékeket feléleszteni? De hát ezek mind munkásgyerekek voltak! Csak hát levették. Az ő idejükben az a mozgalom létezett. Nagyszerű sízők voltak, sok országos levante versenyt megnyertek. Az akkori Magyarország legmagasabb pontját, a 2303 méter magas Horthy-csúcsot akarták megmászni szűz úton, olyan oldalról, ahonnan még senki sem, egy lavina azonban maga alá temette mindahányukat. Juhász József nevű, 33 éves nagybátyám is odaveszett. Acélgyári művezető, levante örvezető, fiatal házas ember. Csak az a társuk maradt életben, aki a gyengélkedése miatt kimaradt a vállalkozásból... A családukban egyébként nagy hagyománya volt a síelésnek. Apámék mind a négyen síeltek, csak a három lány nem. István nagybátyám volt talán a legjobb közöttük. Tragikus az ő élete is. Az orosz fronton megfázott, olyan tüdőbetegséget szedett össze, hogy itthon, még a háború vége felé meghalt... Az acélgyári leventék emlékére végül 2003 nyarán sikerült egy kopjafát állítani a szerencsétlenség helyszínén, a Mosolygó-tónál. Egy busznyi ember vett részt, az utazás költségét a salgótarjáni polgármesteri hivatal fedezte, az emlékoszlopot a Pofosz készítette el. Elénekeltük a Himnusz, a Szózatot, és leróttuk végre ötvenéves tartozásunkat.

– *Az acélgyárba hogyan fogadták vissza?*

– Visszakerültem a villamos központba, de ott Berkes Pista nem tudott elviselni bennünket. Ha valami probléma volt a villamos telepen, nem úgy mentek a gépek, ahogy kellett volna, az esetek kivizsgálásakor mindig arról faggatták a kollégákat, hogy a Juhász nem ment-e oda, nem férhetett-e a dolgok közelébe, nem szándékosan idézett-e elő termelés kiesést... Átkerültem aztán a hengerműbe... Sok mindent a szememre vetettek, de elengedtem a fülem mellett, mert a börtönben megtanultam a dolgok között különbséget tenni. Sok embert megértettem, de nem bocsátottam meg nekik. Abból indultam ki, ha én talpon tudtam maradni, ha az én gerincemet nem tudták megtörni, akkor nekik miért kellett azt megtenni, amit megtettek, miért kellett megjárni magukat. Voltak, akik nem fogadták a köszönésemet. Jól van, gondoltam, nem hallotta. Másodszor is köszöntem, akkor se fogadta, no akkor többet nem köszöntem neki. Közülük '88-ban egyik-másik már kezdett előre köszönni, de most én nem fogadtam, jeleztem ezzel, felejts el a jövőben. Előfordult, hogy jött velem szembe a feleségével, az asszonynak köszöntem, kezét csókolom, fogadta is, de a férjnek nem köszöntem... Öt évet bírtam ki ilyen légkörben.

– *Jobb sora lett a tanácsépítőknél?*

– Egy nagybácsim, édesanyám unokatestvére vitt el oda villanyszerelőnek. Nemsokára odajött Ponyi Józsi barátom is, akivel együtt ültem. Jó hely volt, jól kerestünk, élveztük azt a munkát. Akkor épült a kemping, a Tó-strandnál. Az összes villanyszerelést, kábelezést mi csináltuk Józsival. Utána anyagbeszerző lettem. Egy ideig rendben ment minden, de jött a nógrádgárdonyi eset. A tüdőgondozó intézetnél dolgozott egy építőbrigád, s én mint előkészítő, a szokásos rátartással biztosítottam minden szükséges anyagot. Egyszer jönnek az anyagosztályról, hogy hiányzik 300 méter horganyzott cső, 30–40 négyzetméter csempe és még néhány dolog. Kiderült, hogy a brigád feketén megcsinálta az elnök úr fürdőszobáját, még a malacólat is kicsempézték. Rámtapadtak, hogyan merem én ezt szóvá tenni. Kisvártatva az egyik raktárosunk kölcsön adott 3–4 szál padlót egy családiház-építőnek, akinek hirtelen szüksége támadt rá, papír nélkül, viszont páran tudtunk róla. A főraktáros ennek ellenére feljelentette. Hiába gyözködtük, nem történt síbolás, visszahozták a padlókat, a raktárost fegyelmissel elküldték. Erre én nagyon kiakadtam, és csúnyán lerámoltam a főraktárost, nem szégyelli magát, hogy tehet ilyet egy emberrel. Másnap már ott volt nálam Nagy István, a politikai rendőrség vezetője, aki mikor hazajöttünk, tartotta a nagy hegyi beszédet, mihez tartás végett, és már nagyon komolyan megfenyegetett a nógrádgárdonyi esetről is. Most is ugyanazt hajtogatta, nekem semmi közöm az egészhez. Ugyanazt mondtam én is: már hogyné lenne, nekem kell az anyagokat újra beszerezni. Így buktam meg mint anyagbeszerző. Egy hét után kikerültem az épülő csillagházhoz karbantartó villanyszerelőnek. Délutános műszakba jártam, mindennap fehér ingben és nyakkendőben mentem be. Kadlót, a munkaügyi osztályvezető tájékoztatta a dühtől, hogy jár ez a Juhász... Végül innen is elpateroltak.

– *Hol folytatta?*

– A művelődési központban – s volt szó már róla – egy hónapig sem maradhattam. Az élelmiszerkiskerhez kerültem villanyszerelőnek. Hihetetlen, de igaz: öt évig szocialista brigádvezetőként dolgoztam. Háromszor rendezték meg a választást, mert nem tudták elképzelni, hogy a brigád megválaszt egy piszkos ellenforradalmárt. Mind a háromszor engem választottak brigádvezetőnek. Titkosan. A titkossághoz a csapat ragaszkodott. Birtokomban is van egy szép nagy brigádkönyv, a tagok nevével. Ajándékba adták az eljövetelemkor.

Egy idő után Kotroczó Vili, aki az acélgyárban volt már művezetőm, elhívott a Gelkához. Salgótarjában akkor ment a központi antennázás. Vili se értett hozzá. Ide figyelj, ez az erősítő, ez az elosztó, a többit meg majd meglátod, nem vagy te hülye gyerek, majd megtanulod, mondta. Ott álltam, mint Bálám számara. Kaptam aztán könyveket, no meg a gyakorlat, a végén tényleg nem is lettem olyan hülye szerelő... Tarjában én vezettem be először a szlovák adót, akkor még Poprádról... Antennáztuk a Beszterce-lakótelepet. Schulz Zolinak, a Gelka főmérnökének beadtam a pályázatot egy központi berendezésről, egy térfigyelő rendszer kiépítéséről. A mama csak átkapcsolt volna a tévéről a játszótérre, és látta volna a gyermekét. A városi tanácson azonban megfúrták az ötletet, túl modern, érveltek, ide még nem való. A 80-as évek elején jártunk... Kaptam egy hangra, képre tökéletes gépet, s Hegyi Zolival, aki postai alkalmazott volt, ott lakott a Meszes-tetői tévéadónál, befogtuk az osztrák tévét. Előzőleg ugyanis Kőszegen jártam síző gyerekekkel az úttörő olimpián, velük társadalmi munkában foglalkoztam, és esténként betértünk

egy kiskocsmába, ahol fogták az osztrák adót, gondoltam, miért ne lehetne nálunk is. Be tudnánk mi is adni a városba, mondhatnánk rá, hogy ez fejlődés, hiszen akkor a tarjáni adót Pálfalván, a Gorkijon nem lehetett venni, éppen egy holttérbe esett, nem körsugárzás folyt, ezért a vevőantennákat a Kékesre kellett irányítani. No, de több ebben a témában nem történt.

A Nógrád Kereskedelmi Vállalat karbantartó részlegéhez elkerülve ismerkedtem meg közelebbről a kereskedő munkával. Nem volt már olyan stabil a szocialista gazdaság, új szelek kezdtek fújdogálni, kezdődött a boltok gebinbe adása. Kivettem egy karbantartó részleget én is, de eléggé megégettem magam, mert rossz szerződést kötöttem. A dolgozókat azonban tisztességgel kifizettem, a vállalat viszont legombolta rólam a maga forintjait... A pásztói Béke tsz kereskedelmi irodáján pár hónapot bírtam ki. Benne voltam a bulikban, amíg jogi következmények nem fenyegettek, a meredek húzások azonban nekem nem kellettek.

Egy barátom víkendházának villanyszerelési munkálatai vittek el 1986-ban Tiszacsegére. Sok tarjáni épített ott, hirdették a házakat. A nejem javasolta, nézzünk meg néhányat. Az egyik helyen annyira megtetszett a ház, hogy lefoglaltuk. Eladtam az autóm, és 1987 februárjában visszatértünk. Amikor bejelentkeztünk a tanácsn, a titkár megkérdezte, látta a papírokat, a feleségem is kereskedő, pamutüzlete volt a piacon, nem akarnak egy „bótot” nyitni. Összedugtuk a fejünket. Borosék fenyegetőztek, megütöm a bokámat, s hogy megjártam a Nógrádkerrel, gondoltuk, eltűnök egy időre, és megpróbáljuk Tiszacsegén a kereskedelmet. Béreltünk egy üzlethelyiséget, és használt koporsón meg élelmiszeren kívül mindent árultunk. 1996-ban aztán infarktust kaptam, első-hátsó falit, szívkoszorú-gyulladást, kinyugdíjaztak. A nejem és a fiam vitték még a Tisza Áruházat, mert közben átmentek az áfészhoz, a lányom viszont, aki Pesten dolgozott, nagyon forszírozta, hogy jöjjünk haza, a feleségem kistarjáni, én acélgyári, úgyhogy 1998 júliusában visszaköltöztünk. De nagyon jól éreztem magam ott. A falu segített. Másabbak ott az emberek. Ott, ha valaki feküdt az utcán, nem lépték át, nem mondták rá, hülye részeg. Oda mentek, megnézték, felemelték. Szerettem ott lakni. Volt egy csodálatos kertem, el tudtam bíbelődni a növényekkel, a gyümölcsfákkal; és jó szomszédaink is voltak.

– *Akkor most a lánya az oka mindennek...*

– Andi 1965-ben született, nagyon jó pedagógus lett volna belőle. Az esztergomi tanítóképzőben felvételizett 1983-ban. Olyan jól sikerült a felvételi, hogy a rektor helyettes nő keresett bennünket, a Juhász Andi szüleit. Gratulált. Nem csak a tananyagról tudtak beszélni vele, újságolta, a felvételi bizottságtól a maximális pontszámot kapta, vegyünk úgy, a lány fel van véve... És nem lett felvéve... Elmentem segítséget kérni a megyei tanácsra. Hantosné Évát, a tanulmányi osztályról, egy sportbéli barátom révén ismertem, sikerült a lányomat képesítés nélküli tanítóként elhelyezni Bárnában. Az igazgató a legjobbakat írta a jellemzésbe, felvételiztünk másodszor is. Hely hiányában nem vették fel a lányomat. Ennél többet nem írtak. Így lett Andi kereskedő. Jelenleg Pesten helyettes vezető egy nagy ABC áruházban.

– *Különös. Ha 1970 előtt történik, amikor hiába kérte a büntetett előélethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól a felmentését, indoklás nélkül elutasították, talán szó nélkül elmegy mellette az ember. De Önt, az apát 1977. június 1-jével mentesítették, visszaállították teljes állampolgári jogaiba. Különben is, mindig minden hatalom arról beszél, hogy a gyerekek nem hibáztathatók az apák bűneiért.*

– Más a jog, és más a valóság. Az eddig elmondottakból megértheti. Én gyakorlatilag csak 1990-től, a szabadon választott parlament megalakulásától mondhatom magamat szabad állampolgárnak. Én soha nem fogom azt az érzést megélni, amit a mai fiatalok megélnék: bemennek egy irodába, kinyitják a szájukat, azt mondanak, ami jön. Ha én bemegyek egy irodába, ma is, még mindig tisztelettudó vagyok, tudom, hogy nekem van igazam, de az én gyomromban mindig van görcs a hivatalos helyiségekben. Ez lelki nyomorúság, mindannyiunknál, akik bent voltunk a börtönben. Ott – mint mondtam – nevünk nem volt, csak számunk. Mikor öt év után hazajöttem, újra meg kellett tanulnom enni késsel és villával.

Tükörcserepek fényében

– *Folyton a fülemben motoszkál, hogy megkérdezzem: megérte? Nem naiv kisgyerekként cselekedett és kockáztatott?*

– Bizonyos dolgokat, egyértelmű, másképp csinálnék, végső soron azonban nem tagadnám meg a múltamat. Fiatal voltam, ilyen voltam. Az akkori körülmények között, az akkori stílusnak megfelelően cselekedtem, azt, amit kellett, amit a többiek is. Jóhiszeműen tettük, amit tettünk, nem kalandvágyból, és egy kicsit tudatosan is. Hiszen az országról, a hazáról, a magyarokról volt szó. Én elég nemzeti érzelmű ember vagyok. Ma sem tudom például elviselni az olyan embereket, akik csak azért hangoztatnak nemzetjobbító szövegeket, hogy róluk beszéljenek, rájuk figyeljenek. Lehet előre vinni a dolgokat csendben, szépen, akkurátusan. Ahogy Széchenyi mondta: nem az az érdekes, hogy ki csinálja, hanem hogy az ország haladjon előre. Nem érzem, hogy valaki is belerángatott volna a dolgokba. Mindannyian önként mentünk, nem dumált senki, nem szólt a párttitkár, már pedig gyerünk... És azok vállaltunk feladatot, akik keresztülmentünk Budapesten, akik láttunk és hallottunk.

– *Az emberek többsége – más kérdés, hogy a Kádár-rendszer manipulált világa sokakkal elfelejtette – ugyanilyen vagy nagyon hasonló utat járt be 1956-ban. Persze mindig vannak másként gondolkodók. Kevesen kitartottak, vagy rövid megingás után odaálltak az újrászervezett szovjet kommunista rendszer mellé. A restaurált egypártrendszer első támaszai a karhatalmisták, vagy ahogyan meleg téli ruházatuk alapján a köznép nevezte: a pufajkások voltak. Milyen különbséget lát a pufajkások és a forradalmárok között?*

– Mi, nemzetőrök fiatalok voltunk, jóval fiatalabbak, nem egy generáció velük. Közöttük sokan voltak olyanok, akik füle mögött volt valami, akikben dolgozott a hatalomvágy, s úgy gondolták, elégtételt vesznek vélt sérelmeikért azokon, akik meg merték mondani nekik az igazat, vagy akik nem úgy táncoltak, ahogyan ők fűtyültek nekik. Törvénytelen ségek sorozatát követték el a nemzetten. Gyakran szórakoztak a hatalommal. Sokan emlékeznek az Orosz testvérekre. Ha bementek a Déryné cukrászdába, az emberek tudták, mindenkinek le kell feküdni a földre, mint a vadnyugaton, mert ha ezek isznak, akkor garázdálkodni kezdenek... Kádárék átvették az ávosokat, és velük végeztették el a piszkos munkát. Majd amikor túlhaladt rajtuk az idő, megszabadultak tőlük, mert nem voltak szalonképesek.

– *A karhatalmisták a kommunista párt tagjai voltak, hitték a szocialista rendszerben, hitték azt, amit a pártvezetők mondanak nekik. Rendszerint parancsra cselekedtek. Nem lehet egyformán bűnös valamennyi kommunista...*

- Igen, nem lehet egy kalap alá venni a kommunistákat. Azok bűnösök, akik tevőlegesen részt vettek a forradalom leverésében, az emberek megalázásában, megfélemlítésében. A mezei párttagok – hadd mondjam így, ahogy egymás között szoktuk – nem lehetnek felelősek, mert ugyanúgy meg voltak félemlítve, mint bárki más, jóllehet a hatalom támaszát jelentették. Őket nem veszi ellenségnek az ember, nem részesültek semmiféle külön előnyben, egyszerűen meg akartak élni. Persze a párttitkárok kategóriája más, ámbar közöttük sem mindegy, milyen közegben és milyen szinten működtek. De ne feledjük, a forradalomban ugyanúgy részt vettek párttagok is, mint pártonkívüliek, kiálltak mellette, börtönbe kerültek, volt, akit kivégeztek. Akkor egy nemzet állt ki a szabadsága mellett. Az ország lakosságának 95 százaléka. Ezért nem beszélhetünk ellenforradalomról.

A pufajkások szinte mindegyike régi kommunista volt, régi ortodox balos, aki-nek csak annyit kellett mondani: tűz, és minden meggondolás nélkül el kezdett lőni. A mi gondolkodásmódunk más volt. Nem akarom lenézni őket, távol áll tőlem, de divatosan most azt mondanák rájuk, hogy az IQ-juk nem érte el azt a szintet, amelynek sorsdöntő kérdésekben meg kell lennie az embernek, hogy dönteni tudjon. A pufajkások szerintem nem voltak döntőképeseek, éppen ezért a fejük felett döntöttek, ők pedig végrehajtották.

- Nem egy esetben – történetesen a sortűzekkel - emberiségelleni büntetést hajtottak végre, mégis nagyon meggondolandó, néven nevezzük-e őket. Személyiségi jogra hivatkoznak... ők – és védelmezőik -, akik hajdan köptek – és ez még finom kifejezés - a személyiségi jogokra.

- Örök tüske marad ez bennünk. Túl hamar alkották meg azokat a törvényeket, amelyek alapján nem lehet bíróság elé állítani őket; a személyiségi jogok miatt az ombudsman is mindig közbelépett. Bezzeg minket meg lehetett nevezni, minket mindenek le lehetett hordani, ami nem is volt igaz, azokat az embereket pedig, akik iszonyatos bűnöket követtek el, lőttek és lövettek az emberekre, meg sem lehet nevezni. Mert ha netán feljelent, akkor még engem ítélnék el. Kinek az érdeke ez, mondja?... Túl sokan maradtak a jogi pályán, akik a régi, az ilyen törvényeket hozták. Meg hát ott vannak a politikusaink, akik a maguk érdekeit védve hozták meg ezeket a törvényeket. Elmaradt a nagytakarítás. Bizonyos mértékig engedtek ugyan, egy kicsit megnyitották a túlfeszült ballon csapját, hogy ne robbanjon. Érthetetlen, hogy ne lehessen elítélni pufajkásokat Salgótarjában, ahol majdnem 140 embert lőttek agyon?! Magam is ismerem olyant, aki ott volt a téren, és lőtt, és nem nevezhetem meg: te, mocskos gyilkos. Hát már bocsánatot kérek: ez nem igazság! Ne úgy vegye, hogy bosszúra szomjazom. Francokat, én már ezen túltettem magam. Végző soron a végtisztességet szeretném megadni azoknak, akiknek kioltották az életüket, és hogy azok is megszenvedjék rossz döntésüket, akik eddig csak élvezték a következményeit.

- Infarktussal a háta mögött is kiáll sorstársainak érdekeiért. Mindez visszamenőleg igazolja kölyökkori feladatvállalásának komolyságát is. Tiszacsegéről visszatérve, már 1998 szeptemberében megválasztották az érdekvédelmi szervezet, a Pofosz salgótarjáni elnökének, majd Ponyi József lemondása után, 2001. március 16-ától Ön a Nógrád megyei elnök, tagja az országos vezetőségnek. Hogyan lépett be a Politikai Foglyok Országos Szövetségébe?

- Nagy Imre és mártírtársai újratemetése utáni napon, 1989. június 17-én hivatalos voltam egy rendezvényre a Jurta Színházba. Találkoztam Fónay Jenővel, az egykori halálraítélttel, aki több társával hivatalosan már február 19-én megalapította a Pofoszt, és a legutóbbi időig a szervezet elnöke volt. Akkoriban szervezte

gőzerővel a szervezetet. A tömegben Jenő köszönt rám: Helló Attila! Ha sürgősen be nem lépsz, nem mehetsz többé havas lejtő felé, és el is felejtelek, pedig nehéz. Ő a Honvédban sízett, én a „Sesé”-ben, s miután megkegyelmeztek neki, a zárkatársam lett. Jó barátságban vagyunk. Így léptem be.

– *Hogy érzi most, tizennégy évvel a rendszerváltás után, amikor már – mint említette – igazán szabad ember: a társadalom megbecsüli hajdani áldozatát, megfelelően kárpótolták az elszenvedett, igazságtalan bántságokért?*

– Engem nem kárpótoltak. Nekem adtak papírokat, azokon valami hatszázezer forintot. A kárpótlást akkor értékeltem volna, ha behívna a bankba, és kiszámolják elem azt a pénzt, hadd döntsem el én, mire költöm, amit éppen csurrantottak. Ehelyett adták ezeket a papírokat, a kárpótlási jegyeket. Vannak olyan bajtársaim, rengetegen, akiknek ezek a papírok több százezer forint értékben elvesztek. Odaadták egy brókernek, majd befekteti, szaporítja, aztán egyszer csak arról értesültek, hogy a brókeriroda már nincs meg, és elveszett a 4–500 ezer forint. Ők kárpótlásul így egy huncut vasat sem kaptak... Hogyan került az a rengeteg köztulajdon magánkézbe? Kiknek volt akkoriban az országban pénze? Az új rendszerbe átépült párthatalom embereinek. Ezek felvásárolták, brókerek útján is, a kárpótlási jegyeket 3–400 forintért, sőt kétszázért is, és ebből vásároltak olcsón állami cégeket. De nekik még 25 százalékot rátett az állam, így az 1000 forintos kárpótlási jegy 1250 forintot ért. Ha én akartam beváltani az ezer forintos kárpótlási jegyemet, nekem csak 500 forintot kínáltak érte. Így jött létre a mai magyar tőkés gazdaság... Nem akarom azt a látszatot kelteni, hogy én zseniális pénzügyi ember vagyok, de én – okulva terv- és békekölcsönjegyzéseken – két héten belül megszabadultam a kárpótlási papírjaim nagyobb részétől. Méghozzá banki áron, tehát jó áron. Vettem földet, nagyon jó helyen, kisegítettem a barátomat. Persze a maradékot adtam már én is 800 forintért, de mégsem jártam úgy, mint rengeteg sorstársam, aki szarért-húgyért odaadta. Végso véleményem tehát az, hogy amit velünk csináltak, az minden volt, csak nem kárpótlás... Nézze, nem vagyok antiszemita, csak figyelni kell. Bebizonyosodott, hogy a magyar állam addig nem deportálta a zsidókat, amíg a németek meg nem szállták Magyarországot. Azután pedig már az akkori világ legfélelmetesebb hatalma, a Német Birodalom diktált, és a magyar államtól követelik a jóvátételt. Kapják a hatodik vagy hetedik kárpótlásukat. S ha nem él már az illető, és bizony sokan meghaltak már, megkapja a kárpótlást a zsidó hitközség, a Mazsihisz. Szoktam is mondani, az '56-osok kárpótlását miért nem kapja meg a Pofosz. Tudom, a két szervezetet nem szabad szembeállítani, de mindenképpen valamiféle párhuzamot kell vonni. Az igazságtalanság, a jogtalanság velünk is megesett.

– *A közelmúltban a vezető szocialista politikai erők részéről két említésre méltó, közérzetjavító tette is sor került: 2003. október 23-án Hiller István kultuszminiszter, 2004. június 16-án Medgyessy Péter miniszterelnök kért bocsánatot 1956 megaláztatottjaitól és mártírjaitól. Ez azért már valami. Mint érintett, hogyan értékeli ezeket a cselekedeteket?*

– A miniszter fiatalember, a velem kapcsolatban lévő sorstársaim véleményét ismerem, mi elfogadtuk a bocsánatkérését úgy, mint a baloldali érzelmű fiatalok bűnbánatát. A miniszterelnök bocsánatkérésével viszont nem tudunk mit kezdeni. Nem értjük, miért kért ő bocsánatot. Hiszen ő az események idején tizennégy éves volt, és most nem tagja egyetlen politikai pártnak sem. Élnek ugyanakkor még olyan emberek, akik bűnt követtek el a nemzet ellen, akiknek illene bocsánatot kérni. Gondolok például egy volt szocialista miniszterelnökre, vagy azokra, akiknek fényképe hiányzik a nevük alól a Terror Háza Múzeumban... mert még élnek... mert védi őket a személyiségi jog,

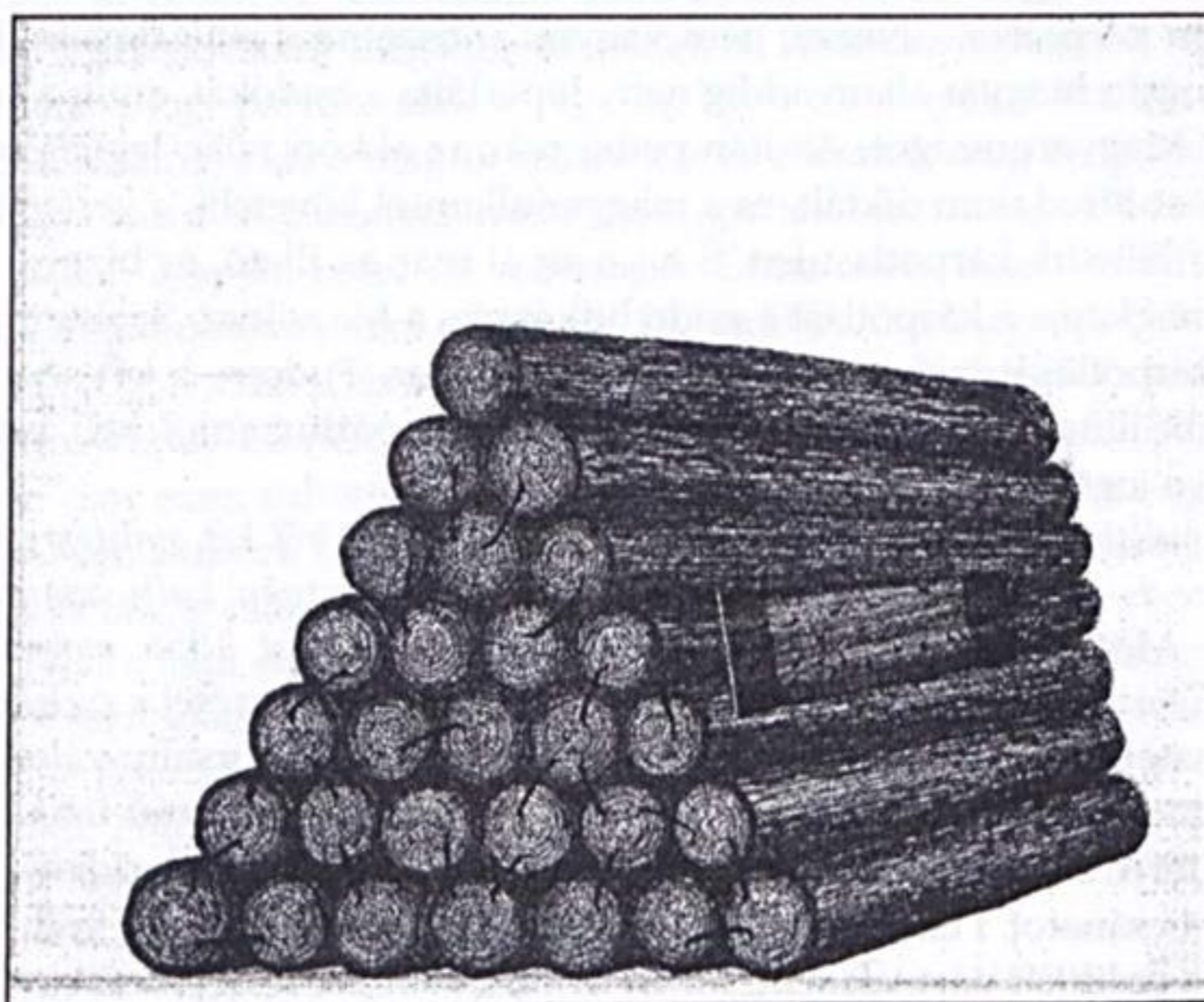
amivel ők korábban semmit sem törődtek... Vagyis gesztusértékűnek tartjuk mind a két esetet, valójában nem nekik kellett volna bocsánatot kérni.

– *Befejezésül egy igazán kényes kérdés: miért nincs egyetértés az egykori '56-os harcosok között? Rengeteg szervezetet működtetnek, a legtöbbjük alig tucatnyi taglétszámú. Közeleg az ötvenedik évforduló. Összefogva, együtt erősebbek lennének.*

– Valóban nagyon nehéz kérdés. Külön cikkben, sőt tanulmányokban lehetne kifejteni az okát, mi miért történt. Röviden, én ott látom a problémát, hogy a Pofosz vezetésében voltak bizonyos hibák, olyan felvetések, véleménykülönbségek, amelyeket nem tudtunk megoldani. Többen rangokat, címeket akartak, s minthogy nem kaptak, megsértődtek, és élve a törvény adta lehetőséggel és jogukkal, újabb és újabb szervezeteket alakítottak. Mindennek ismeretében hangsúlyozom: a Pofosz az egyedi szervezettel, amely az alapszabályban lefektetett elvek alapján dolgozik, alulról építkezik, ahol az történik, amit a tagság közösen elfogad, vagyis ez egy igazi demokratikus szervezet, igazi demokratikus működés. A Pofoszra érdemes figyelni, és érdemes lenne hozzá is tartozni minden bajtársunknak.

*

A Nagy Imre Érdemrendet második alkalommal, 2003 októberében a következő öt személy kapta: Balassagyarmatról dr. Kiss Tamás, a Pofosz társadalompolitikai alelnöke (a június 17-i küldöttgyűlés óta külpolitikai elnökhelyettes), Kosáry Domokos történész, akadémikus, Lőcsei Pál szociológus, újságíró, Puchert János tábormegvezető és Solyom László, az Alkotmánybíróság volt elnöke. A 2004. évi kitüntetettek: Bali Sándorné, az '56-os Emlékbizottság tagja, Debreczeni László, a Pécsi Orvostudományi Egyetem nyugalmazott munkatársa, Király Béla nyugalmazott vezérezredes, Litván György, az ELTE egyetemi tanára és Mádi Jenő nyugalmazott ezredes, a Pofosz tagja.

Stefanovits Péter: Interaktív természettudományos rajz II., 2004.